

DVORA BARON

כאל מקום מרפא בקיץ שלחה אותי אמי למעמים
לכמילובקה הקרובה, עירה השוכנת על צלע הר עם המון גני
ירק למרגלותיה. יותר מאשר לאויר הצח התכונה לחלב הפרה,
שאותו יכולתי לשתות בלתי מבושל ובעודנו חם בבית הרבנית,
דודתי מצד אבי.

את הפרה קבלה דודתי מאביה הטוחן, תושב כפר אושה, בהמה
בעלת צורה ומיזבת בדעת למרות גילה הצעיר.
באיזו סבלנות חכתה בבוקר מאחורי החלון עד אשר תגמור
הרבנית את תפלותיה ותצא להוליכה לכר האזה. פה, על דשא
העשב, עמדה בודדת כל היום ומרוחקת מרחק מתאים מבהמות
המקום האחרות, נחותות הדרגה.

את צרכיה מחוץ למרעה ספק לה ביד רחבה הטוחן מאושה, שהוא
בעלה האמתי. איש מסורבל ולא מעורב עם הבריות—בחדר
הקהל, בבית בתו, הרגיש את עצמו לא בטוב, דבר אל חתנו
בלשון רבים והיה משתדל לעמוד תמיד כשפניו מוסבות אליו,
דבר שהוא מן הנמנע, מאחר שגם לארון הספרים אין להפנות
עורף, אולם ברפת, אצל פשויקה—זה שם הפרה—היה במקומו.
היאך טפל בה בסוף ימי עבודה, כאשר לא ניתן לה, מפני מצבה
המיוחד, לצאת אל המרעה. כשאחר פעם, מחמת טרדותי, את
'השעה הקשה', הציפו דמעות את עיניו.

—פשויקה—פשט אליה, צרוד מהתרגשות, את ידו, והיא
הגלמודה, התאנשה על מצע הקש והתרפקה בצוארה על בנה,
עגל מורזו וצה עם כתם שחור כעין הזוטפת בין עיניו—דמות
דיוקנה שלה.

הזקן נזדרז להתקין בליל חם להלעיטה, ובראותו כי אזלו הסובין,
ירד אל הגיא, לשכונת הגויים, וחזר משם עד מהרה עם שק
כבד על גבו, וככה הלך דרך הרחוב, לעיני בעלי-הבתים הנבטים
מן החלונות—הוא, חותן הרב.

מעט חבה נודעת היתה ממנו גם לשתי הילדות נכדותיו (בנות,
לדאבון לבס של בני המשפחה), והוא הסיע אותן לפעמים בעגלתו
בשפוע הרחוב, התקין להן בסכיניו משרוקיות מעץ, ומן הירידיים
הביא להן תרומים של כעכי-ביצים, אשר הן, הקטנות, תלו אותם
על צואריהן ואכלום, כבנות הגויים, בלי ברכה, למורת רוחה של
זקנתן מצד האב, היא הרבנית ממוחנזבקה.

כדי שלא 'תודקרנה פה בעינים', שלחה אותן דודתי מזמן לזמן
לבית אביה, ששם גם למדו מפי הבחור המלמד מעט 'עברי'.

בבית היתה איפוא על פי רוב לבדה, קמה יום יום בהשכמה, עם
הנץ החמה, ובעת אשר בעלה התפלל עם מגין ה'ותיקין' בבית-
הכנסת, הסיקה היא במטבח את התנור, והתהלכה כה וכה,
לנוגה הלהבות, בשמלת הפלגיל התחתונית הקצרה, מבלי לחבוש
עוד את הפאה הנכרית לראשה, כי רק עכשיו, בשעה זו, לא היתה
עליה אימת חותנתה, אשר התפללה—ידעה—אף היא עם מגין
'ותיקין' בטוחנזבקה.

כשהשמש בפאתי המזרח התרוממה, הוטלה מעט חיות גם בחדר
הטמוך, הגדול, הוא חדר הקהל. כלי הזכוכית על גבי המדף
נצטללו ודלתות הארון המזוגג נתמלאו אור עם בבואת ההר
המיוער שמנגד, כשפתחו את החלון, נפלגו שני חצאי הוילון
ברוח, ועל השולחן זעה תימרת האד העולה מן התבשיל שהוצג
פה לצנון.

למאן ז'ניאל יג'י
2 די 2

חמיצת סלק מפוררי היתה זאת, מנובלת, לפי העונה, במלפפון או בנוצת בצל. בשביל הרב החלוש הוסיפו עוד עליה על פי רוב חלמון של ביצה ושתיים-שלוש כפיות שמנת. לא הרבה אכל; גמיעות אחדות מן המרק הייני הזה וכזית לחם, רק כדי שאפשר יהיה 'לברך'. בבית-הכנסת נסר אחר כך שעולו הקשה, המתכתי, במשך כל היום. לבדו היה פה, רועה בודה, שצאן מרעייתו נפוצות אי-שם בשפועי ההר. עיף מלהגות בספר, צנח ושכב לפעמים על הספסל הנורם באוצלתו הנתלית לו מעברים ברפיון עם הירמולוקה השמוטה על מצחו. חסר אונים אפילו מלהגן על עצמו בפני הזובבים אשר סביב שתי עליו—וננובנים נעשו או הרחמים שמכל בניה רחומה אמו דוקא אותה, הדרך, שפלא-הימים, אשר אפילו בהדרת סנים לא חננו אלהים. כמה כרכורים כרכרה עד שהושיבה אותו על כסא רבנות זה שבכמילובקה, אשר מורה הוראה זקן ורגיל ישב עליו קודם לכן. לשם פגוש הלבבות הביאה הנה לאחת השבתות את בנה מזו"ר זיקובקה הגדול, בעל שעור הקומה, אף כי בסניו נתמעטה בעצם עוד יותר דמותו הקלושה של דודי, ובארשת ההתבטלות שבכל ישותו, באותה תנועת ההכנעה שבה עמד פעם בפעם להגיש לו את מקלו, או אבנטו, נראה כיהושע בפני משה—נער משרת. כדי להגדיל עוד את הקסם, גרב ומחורתו, בעל בית-הריחים, גברשת נחושת לבית-הכנסת, והאור הכפול הזה, של התורה וקני המנורה, הכה אמנם בסנורים את בני המקום, אשר נתקבצו ובאו לאותה שבת מכל המקשאות אשר מסביב. בבוקר עלו שני האחים לתורה, ל'שלישי' ול'ששי', בזה אחר זה, והרבנית הזקנה הרגישה את עצמה כקמחית, אמו של ישמעל-אל, בזמנה, בשעה ששני בניה שמשו בכהונה גדולה ביום אחד. זוגנם השמחה כי זכה בנה לכתר הרבנות לא היתה שלמה, כי

retard

1 ראוי

2 ראוי

על-ידי כך הלא היתה גם כלתה לרבנית, היא בת טוחני החטה, אשר שלשלת היוחסין שלה לא יכלה להשמיע שום דבר חוץ מצליל המתכת. היא ידעה היטב את הנאמר בדבר ההשתדכות עם אשה בלתי הוגנת, והמשל על ענבי הגפן בענבי הסנה נבלע בדמיה כל כך, שהיא דמתה להרגיש כעין קהות בשיניה בשעה שבאה להכנס בפעם הראשונה לכפר אושה. בבית הטוחן אכלה, מפני חשש של 'סירכה', רק מאכלי חלב, והביטה בבחילה היאך האנשים בולעים על יד השולחן השני את נתחי הצלי, אשר נמשלו, כידוע, באין אתם דברי תורה, לזבחי מתים. 'מוציאים את הפרה ושורפים את הרעת', נסתה לשדל את עצמה במאמר הבריות, אבל אז הגיע אליה מן החצר קול צחוקה של הנערה המדוברת, צחוק עליו, מתדבק, שהתפשט ונאחו שם בין חברותיה כלהבת אש, ואשר, כאש של דלקה, הכניס אימת זועה בלבה. את התנאים 'כתבו' סוף סוף, כיעל-כן צריך היה לפדות בכסף הנדוניה את ה'חזקה' מידי הרבנית הקודמת. יום אחד לפני החופה ירדה הנערה עם חברותיה אל השדה, הפליגה אתן לבין הגבעות שבאדמת הגרפית ובכתה פה, כבת יפתח בזמנה, על נעוריה. —הוי, כי לא אראה עוד את העולם—אמרה, והנערות רעותיה, כאחיותיהן מאז, נדו לה ובכו אתה יחד. אחרי הדברים האלה נתנה לגוזו את שיערה היפה ובאה לחסות תחת כנפי חמותה, אשר התישבה לשם הדרכת הזוג בבית הקהל שבכמילובקה. באחד הארגונים, שם, בירכתי חדר-המטות, ראיתי לאחר זמן את המועד הזה, כשהוא קלוע עדיין לצמה עם פתיל של משי צבעוני בקצהו.

האסגרי

*

2

1328

1

קטנות

במסגרת התבה הזאת, על גבי המצע הלבן, נראה לי כגוף של יצור ערוף, וגם התנועה שבה הטילה עליו דודתי את המטפחת היתה כזו שבה מכסים גופו של נח יקר.

בפנה, מן הצד, היו מונחים עוד פה איזו מסרקות, סוכות אחדות וסרט מקופל בדיקנות, וממעל לזה—בלוי סדר כבד—חבילות החוטים המסובכים של חמותה, שאותם ארכה היתה להפוך, בפקודתה, לפקעות.

אחד מאמצעי החנוך של הזקנה היה זה ללמד את כלותיה סבלנות, ובה במדה שרבו כאן הסבכים, כן גדלה, לדעתה התועלת המוסרית.

בעתותי הצהריים, אחרי אשר דודתי השקתה אותי תלב, שתפה אותי לא אחת במלאכה גמבוזה זאת, היא הטילה את חבילת החוטים על ידי, שהיו פשוטות לפני, כידי כהן על דוכנו, ובהתישבה בעצמה על האצטבה, בצלו המועט של הגג, משכה אותם לאט ובלוי חמדה כמשוך חיים יגיעים.

סנוניות נתרפרפו ועברו על פנינו, בהתגבגבן אל חריצי החלב המתיבשים על המדף. מנגד, במדרונו של ההר, האפילה חורשת הארנים המנומנמת בשרב היום, והלאה שם, בשפוע, נחה קבוצת בנינים עם טחנת-רוח באמצעיתה, שהניעה, גוע והבהב בכנפיה, כמו שמיש רוח במניפה.

—מבתי חתונה של הגרפית הם—הסבירה מתוך מרה שחורה דודתי.

מן הצד השני, לרגלינו, גלשו רבועי הגנים אל הגיא, ובכר האוחז, מאחוריהם, נראו שורות הדוברות, כשהן זעות ולא זעות על פני הנהר, הן וסוכותיהן, ותגוריהן הארעיים עם חוטי עשנם הנמוגים באויר.

—מיצרות הגרפית הן—ענתה ואמרה הדודה.

עם רפות היום, קרוב לשעת המנחה, הופיע הדיג מיכיליו עם תרמילו המלוחלח על כתפו. מבעד לבד הדק נראה היה היאך

2

החיים יצאו

קטנות

רוחשים שם בפנים האוקונוסים שנמשו זה עתה מן המים. הרודה הציצה עליהם מתוך זלזול ולקחה לה אחדים מבלי לשקול, באמדה רק בדעתה אם תכיל אותם הקלחת הבינונית, כי הגדולה היתה מצוחצחת וצר היה לה ללכלכה.

עד אשר אלה נפחו אחר כך על השולחן את רוחם, הבעירה היא אש בכירה ופוררה והתקינה את הבצלים בסיר.

—כלום אמך נוהגת 'למלאות' אותם?—שאלה מתוך הרהור.

—את מי?—לא הבינותי.

—את האוקונוסים—אמרה.

את אמא שלי, ילידת הכרך, כבדה ביותר, וכדי להתחמם לאורה באה מזמן לזמן להתארח בז'וזיקובקה, שנמצאה רק במרחק שני מיילים מעירתה.

בזוה ממנעליה הגסים, בוצ'יקס בלע"ז, התהלכה פה אילך ואילך בשני החדרים והסתכלה בגויעת לב בכל הדברים שהובאו בזמנם ממרחקים:

ספלי הקוניה, השעון 'המעורר' והמנורה ירוקת הגולה, שעמדה על הקומודה, על גבי מפית עשויה לכך.

בארגו המוהר, בין כמה תפצים אחרים, ראתה פעם זוג של נעלים מרוקמות בתוך קופסת קרטון, נעלי-בית נטולות עקב רגילות, אולם דקות אריג וכל כך נפלאות במוזגת צבעיהן, עד כי רגע אחד נעצמו עיניה למראיהן, כמו בפני שפע של אור.

היא שמה אותן על כפות ידיה, נעל ליד, נעל ליד, ויטילה כן על חלקת השולחן, בראש מורפן הצדה כל-שהוא, דומה מאד בעמידתה לחיה המזדקפת קוממיות, אם כי מעיניה המרחבות, גדלות הלבון, נשקף עצב אנושי דק, זה אשר לדעת המשוררים יתקפנו תמיד למראה היופי השלם.

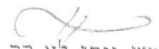
—האם בחוץ-לארץ רכשת אותן?—שאלה בקול לא קולה.

—לא כי פה, בעיר הפלך, בקצה הרחוב הוילנאי—השיבו, גיסתה—חמשה 'זהובים' וחמש פרוטות ביחד עם קופסת הקרטון.

חפלים אחים

וכליל היופי הורד זול הארגו ונעלם; רק שחקת ההתפעלות נשארה על פני האורחות, כמו של אור בקצה הענן לאחר שהשמש כבר שקעה ובאה.

באמתלה שהיא חשה ברגליה, התהלכה ביום המחרת באויו: ערדלים ישנים, וגם נשכה פעם בפעם על גבי הארגו, כמחוך התקפות כזוב, אך הנה נאמר לה כי באה וזוהנתה הרבנית לכמוי לובקת, והיא הלכה ושובה לביתה, ונעולה במגעליה הגסים, כשאת דמותן של אלה שובצור ממנה לראותן היא נושאת בלבה.

בדמיון שהיא כשמש, ניתן לא רק למאושרים, יכולים מקופחי הגורל למלא במדה ידועה את פנימות חיייהם. בו רואה האסיר והנה הוא מתהלך חסעי מאויקיו בחוץ, והגולה שב ומחונן את עפר ארץ מולדתו.

דודתי דשנה בכל בוקר את התנור וקלפה את קלחי הסלק הנוקשה, אבל במחשבתה הנורפקת על חלקת אריגן של הנעלים. העולם הגדול לא ניתן לה לראותו, אולם קסמו המשוער נת- קפל בשבילה, כביכול, בנעלים אלה, שאותן ראתה כמו עיניה וגם נגעה אל רון קטיפתן.

שפורה מגעגועיה המופלאים נסתה פעם לתנות מקצת מיפין לפני שכנה שלמה-בר, הוא הסנדלר עושה הפוצ'יקס שלה, אולם האיש הגס פטר אותה בהלצה כזו, שהיא נתפחה מיד והלכה וישבה אצל אלקה-שרה אשתו, אשר במודת-מה היתה שותפת לגורלה, כי גם היא ילדה לבעלה רק בנות.

מודי קראי או בספר המקרא את הדברים: כי כאשר עוובה ועצובת רוח קראך ה', עלתה לפני תמיד דמותה שלה, של אלקה-שרה, כפי שראיתיה לרוב בימי 'בין המצרים' ליד חלונת, ששם ישבה במטתה אחרי לדתה, כי בזמן קבוע ילדה בכל שנה, בימים שבין שבעת-עשר בתמוז לתשעה באב. עונת גרגרי היער השחורים היתה אז, אלה אשר בשולם אינו עולה בקושי:

soul-sister

י"ד.
3 14/20
28/5

שתיים-שלוש כפות סוכר דק ומעט קמח לשפור הטעם—והילדות אכלו ממנו לשובע, כולן מקערה אחת, בכפותיהן, כפות העץ אשר לא תחלדנה.

הפנים העגולים, זרועי בהרות הקיץ כפני האם, צוירו בקוים בתולים, סיגלים, אדמדמים, מה שהבליט עוד יותר את הטוהר של העינים הכחולות, השמיניות.

אחרי כן פשטו על המגרש הקרוב ושחקו כל היום מבלי לבקש עוד מאומה, והאשה ממטתה השגיחה עליהן, לא בלי הרגשת פחד בלב פן ימלך בעלה ויזרוק עליה אחד מכלי המלאכה מאחוריה, כי הפה הפה אותה האיש.

בבית הקהל, בין שתי המטות שמעבר למחיצה, ראיתיה פעם בחשפה בפני דודתי אחת מזרועותיה, זרוע יד מטופחה לשעבר ועכשיו—ירודה ומשורגת גידים כחלחלים.

היא משכה את שרוול הכותן ושלשלה אותו עד למעלה מן הק- בורת והפנתה מהר, מתוך כאב בושה, את פניה.

—יסורים, רבנית—התאנחה.

והרבנית העיפה מבט חטוף על החבורות האדמדמות, רשומי הקורנס, ומהרה להסב את פניה אף היא.

—יסורים—אמרה—באמת.

לבית הרב לקח אותה הסנדלר בכל פעם אשר הביאה לעולם תינוקת חדשה.

עטופה מפני כבוד בית-הדין בסודרה הגדול, כל עוד נפשה בה הסתחבת במעלה הרחוב, בכי הילדות, אשר ניתלו בה, יחפות, בהלוקיהן שאינם מגיעים עד לברכים, קרע לבבות.

בבית הקהל דפק האיש בחמת כוח על השולחן:

—גט, גט הבו לי—צוח, כשהוא מקעקע את הרצפה במגפיו המסומרים, נורא על סביבותיו.

כדי למהמה אותו 'עד יעבור זעם' עשה הרב את עצמו כמעין בהלכות גטין שב'שולחן ערוך', ונסה סחור-סחור לשדלו

בדברים ולהרגיעו; ופעם גם הביא לו ראייה מרש"י, אשר גם הוא ילדה לו אשתי רק כנות, דבר שבו הגיח בזמנו את זעמ אביו, הרב מטווחבוקה, כי הלה, הישיש התורני, העלה מיד על לבו את החתנים לוקחי הבנות האלה, עם צאצאיהם:

הריב"ק, הרשב"ם ורבינו חם...

לחוצאות חמורות לא הגיעו אמנם הדברים מעולם. עם בוא השמש, כשיצא הרב לתפלת המנחה, גרר הסנדלר והלך גם הוא בעקבותיו.

תבשיל הם לא בושל עוד הערב בבית, אולם את העז חלבה אלקה-שרה בירחתי הדיר; בגב כטוף ישבה, פשחה תחת גטל צרותיה.

הילדות בחוץ נחכספו ונרדמו כשיחי השדה על פני האדמה החשופה. חפושיות התעופפו מסביב ונגעו ולא נגעו בהן בכני' פיהן, כשעלחה הלבנה, הביטה עליהן ממעל בתמהון רחמים.

הדברים מסופרים פה לא בסדר אולי, אבל כהיותם, כפי שראיתם פעם, לפני שנים, בשעה שהאירו לי עדיין באותו האור, אשר לא אשוב לראותי עוד.

על מה התלוננו האנשים ולמה רגשו, אם השמש ממעל השפיעה עליהם אור של חסד בכל יום, ואת לחם השיפון המלופת בירק אכלו בתאבון, לבריאות?

די הכסף: 1328 א' 21 חז"ל

כשגדלה מעט הבת הבכירה, חנה-גיטל, עשתה לה אמה שמלת 'מולט' ארוכה מן המידה והוליכה אותה אל עיר הפלך, ועד מהרה שבה מושם לבדה, כי סדרה את הנערה באחד הבתים ב'משורה'.

סינר הפסים שלה לא הספיק כדי גגוב כל דמעותיה, ופעם בפעם נשאה בדברה את כנף קופסת הבבה לעיניה.

—היפה הוא בית בעליה?—וזהה עליה מתוך קיצור נשימה הרבנית—ומה, מה הם הדברים אשר ראית שם?

אולם האשה המדוכאה לא ידעה לספר מאומה.

—מדרגות—אמרה—סולמי מדרגות רבים.

על אחד מהם ראתה בפעם האחרונה את חנה-גיטל בסינר העבודה, לבנה יותר מן המטפחת שעל ראשה—ואחר כך השכו כבר עיניה.

—אל תבכי, אמא—שדלה איתה הנערה וגם נתנה לה לדרך לחמניה 'צרפתית' ונקניק ורשאי כשר, שאותו חתכה פה עכשיו לעיגולים ושמה על פרוטות לחם, עיגול לפרוסה, עיגול לברור סה—לכל הילדות.

את הגלויות, שנתקבלו אחר כך מעיר הפלך, קראה הרבנית לאלקה-שרה; על ידי זר נכתבו, אולם האהבה לאם שפעה בהן מכל מלה.

—אל תחוסי על כסף—התחננה—ראי, תקני את בריאותך.

ובמכתב מיוחד שלחה אמנם בקרוב שטר בן שלשה רובלים, אשר האשה החולנית מעכה אותו בידיה הנקשות מעבודה מבלי לדעת איך מתחילים 'לתקן בו את הבריאות'.

אחרי צום 'תשעה באב', כשאלקה-שרה שכבה שוב במטחה אחרי לידתה, הופיעה פתאום הנערה בבוקר, יום הששי (מה היה הדבר בעתו), בעצם ההכנות של ערב שבת.

יחפה באה, כי מתחנת הרכבת הלכה ברגל, אבל בדיח היה לה זוג של נעלי שרוך חצאיים, אשר עיני הסנדלר נצמדו אליהן מיד בכניסתה, עוד לפני שהביט אל פניה.

היא קפלה והגיחה את סוככה הצבעוני במקום נקי, רחצה בסבון מיוחד את פניה, שהיו צחים עכשיו, ללא כל סימן של בהרות קיץ, ועמדה להתקין בשביל האם כוס קקאו, משקה אשר בבית הפוליאקים, בעליה, שותים אותו בכל יום, בוקר וערב.

אחר נתנה את דעתה על העזובה אשר בבית, ורגע אחד תקף אותה הספק, אם תוכל לעשות הכל עד התקדש השבת.

היא שפשפה קודם כל את שמשות החלונות. בסבון ובנחר,

למשעי, אחרי כן רחצה בגיגית הכובסין את הילדות, שלש-שלש בבת אחת, או ב'רבע התריסר', כמאמרה, וחמות עדיין, בעור צמותיתו שותתת מים, הציגה אותו לצחצח בזון את הפמוטות, והיא עצמה שטפה את הרצפה וטמנה את תבשילי הוויין בתנור.

לפני הדלקת הנרות הספיקה עוד להחליק מעט לבנים במגהץ—ועם הדמדומים, בשעת 'קבלת שבת', ישבה אלקה-שרה במטחה, סמוכה על כרייה; מתחת לשיכסה הצח פצצו באוניה עגילי הזהב, ואור של נחמה נח על פניה.

—אל תחגי, חנה-גיטל, לתינוקות להרדם בלי מעט תבשיל חם—אמרה.

וחנה-גיטל אספה את התינוקות ולא נתנה להן להרדם, בפומה לפניהן את הפומון אשר שמעה בחצר בעליה מפי מנגן הרחוב. לצהרי השבת הכין הסנדלר מביכורי הפירות שהיו אסורים בימי 'בין המצרים' ל'שהחיינו':

אגסים מגני הגרפית ודובדבניות בשלות באשכולות, וחנה-גיטל—לא היה טיפק בידה לפצח את גרעיני הדלעת המוכנים בכיסה, ואת זאת עשתה אחר כך, בערב, בצאתה להתהלך מסביב לביתן של הרב.

סחור-סחור התהלכה, כדי להמנע מפגיעתה של הזקנה מטור חנובקה, שהתארתה פה בשבת זו, ורק כשנשתתק שם בפנים קול דיבורה, ובחצר הוארה שורת החרכים של הרפת, עמדה ונכנסה הנה וטפחה טפיחת שלום על גב הפרה.

—חנה-גיטל?—נפעמה הרבנית.

והיא כבתה מתוך זהירות את שיור הנר בתוך הפמוט, ובחשכה כבר, מתוך גישוש, העבירה את ספל החליבה אל המטבח, סגנה ויצקה את החלב לתוך הכדים, ואחרי אשר נוכחה, כי המותה נרדמה בחדר הקרוב אפופה עלטה קדושה, גטלה בחשאי את הסודר ויצאה מן הבית.

ההיה חטא בזה שאמרה להתהלך קצת עם בת השכן לרוח הערב?

דרך פירצת הגדר עברה אחרי הנערה אל הדשאה שמאחורי הבית ובאה אל השביל, לבין שתי שורות הגנים, אשר השתפעו וירדו כפלגי מים אפלים, מזה ומזה.

ליד המורד, בגיא, מצאו את הספסל שלפני חצר בית הכהן ושתיהן התישבו פה, לאחר שהנה-גיטל פרשה מתחת את המטפחת.

מנגד, מאחורי הגדר, הזדקר מוט הקילון על פני הבאר, והלאה שם, במעלה החצר, נראה מבין מפלשי הירק חלון מואר, שצלילי נגינה בקעו ויצאו ממנו.

—פסנתר—הבחינה חנה-גיטל תוך כדי פיצוח גרעיניה—גם אצל הגברת שלי יש.

—במדרגות עולים אליכם—ידעה הרבנית.

—במדרגות, כי הגברת שלי יושבת למעלה, ולמטה—הלוח, המכשפה.

—התותנת—הבינה הרבנית.

—היא-היא, שאש תשרפנה; חשקה בקומה התחתונה, מפני ששם הגן.

—כדי לזכות בפירות.

—פירות, לאו דוקא; העצים הם עצי-סרק ברובם, רק לשם הריח. מסביב, ליד הגדר, עצים, ובאמצע—הערוגות. יורדת את בערב; המים משתכשכים במזרקה. פרחים בכל, ומלמעלה הנה כך—הורתה בידה על החלון—נגינת פסנתר.

—לאור הלבנה—חלמה הרבנית.

—אין שם צורך בלבנה, כי יש פנסים; על כל עמוד ברחוב מוקעים הם ומאירים כל כתם, כל נקודה על בגדיך, בזמן הראשון הייתי כוללת מאי איליה את מטמנת הראש, כדי להאחיל בה על גגים, כמסך הלילה.

—ובמה זה העברת, חנה-גיטל, את בהרות הקיץ מעל פניך?
 —במשחה, רבנית.
 והיו סיפורה היוך תמהה, בראותה פעם, בערב, נקודה כגרגר
 הפרג על פני גברתה, ולבוקר והנה זו נעלמה ואיננה.
 —הינה, שהיא הסירה אותה במשחה?
 —לא כי את זה, להיפך, הרביקה, כדי להוסיף תן.
 כבר זכרו הכוכבים ממעל כשהשתים הלכו וחזרו וזביתה, חנה-
 גיטל סיפרה על מראשות שהעגלות מתהלכות עליהן בלי קול,
 על גני טיול הפתוחים לכל, מי סודה המשובבים את הנפש
 ומיגי עריסות מסתובבות מזוליתן, שעולה את ומפליגה בהן
 באויר ומרחפת בעד פרוטת גחושית בין השמים והארץ.
 —כמו בחלום—לוושה הרבנית.
 שוב נדחקה בפרצת הגדר ובאה אל חצר בית הקהל, שנראתה
 גועמה ביותר בדמדומי השחר.
 מרחוק נשמע שעולו של הרב, שעול יבש, יגע בתחילת הבוקר,
 ובעד החלון נראו על השולחן הכוסות בלתי הרחוצות מאמש
 עם המיחם המצונן, אשר קומקום החרסינה עמד מוטה קצת
 הצדה בראשו.
 עצוב היה, הוי, כמה עצוב.
 דרך פתח המטבח יכלה לראות בעוד זמן-מה את חנה-גיטל,
 בצאתה ללכת לתחנת הרכבת. יחפה הלכה, עם נעלי השרוך
 החצאיים בידה. כשנצנצו קרני השמש הראשונות, פתחה ממעל
 לראשה את סוככת המגוון, וככה צעדה, כמו מתחת לחופת
 פלאים, עד כי נעלמה בחורשת הגרפית, שהאופק משתפע ויורד
 מאחריה כוילון.
 אולם הנה הגיע הזמן להסיק את התנור ולהעלות מן המורתן
 את הסלק לחמיצה. צריך היה גם לחלוב את הפרה ולהכין
 תבשיל של חלב בשביל הרבנית הזקנה; היום האיר על
 טרדותיו הקטנות, שהן מעלות ארוכה ללב מוכה השממון.

ס' הס' א' 2

כשובה החודש אלול צריך היה להתחיל בהכנות לימים הנוראים,
 כבר סולקו פה ושם המלונות בגנים, והאנשים, בקפוטותיהם
 המקומטות, הלכו יומ-יום ברוגש לבית אלהים.
 בשבת 'נצבים' דרש הרב בעיני השעה ושאל ביחד עם הנביא:
 'אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו?'
 אכילו מים על קרקע צחיחה מחלחלים ויורדים, כידוע, כשהם
 מנטפים בהתמדה, ומה גם דברי תורה על לבו של אדם ההוגה
 בהם יומם ולילה. דודי כבר ידע לשובץ את פסוקי המקרא לתוך
 הזרג של חיי יומ-יום וגם להטיל על זה כמלוא כף היד מאבקת
 הוחב של האגדה. מלב חלוש יצאו הדברים, אבל מוסברים
 בהסבר יפה ומשיבים המימות על פני האנשים אכולי הצינה
 בלילות.
 בראש-השנה בושלו במרק פתותי בצק עגולים, וגם חלות
 הלחם ופלאי הלפת היו עגולים, כדי שתהי השנה מתגלגלת
 ועוברת בקלות.
 עם ערוב היום הראשון עמדה העדה בקצה המדרון, על שפת
 הנהר, בתפילת תשליך, וענפי הבכאים הרעיפו עליה ממעל
 גוגה ירקרק, זך, לבנים היו לבושות הנשים, כביום החופה
 וביום המות.
 במשך כל עשרת ימי התשובה התפללה הרבנית בבית-הכנסת
 עם הציבור, והוסיפה לכל 'שמונה-עשרה', שלש פעמים ביום,
 את הפסוקים 'זכרנו לחיים' ו'כתוב לחיים טובים כל בני
 בריתך'.
 ערפלי טוהר חתלו את עיניה הילדותיות, גדלות הלבון, והסודר
 השחור, ממעל לפאה הנכרית על ראשה, הוסיף לה לזיה
 צניעות.
 כשבתוך כל זה התאוננה פעם לפני אלקה-שרה, שאין לה כל
 ידיעה מחנה-גיטל—סברה שאולי האיש, כותב הגלויות, עסוק
 שם נכשיו בריזלה ותשובה.

היא עצמה הספיקה בדוחק לעשות בין תפילה לתפילה את מלאכת יומה. היתה עונת טיגון הדובדבניות, שאותן קבלה כרגיל, מגני אושה בשטע, בשבילה ובשביל חותנתה. ומן המקרא שאות למטה הובא הצנון להטמנה והמלפפונים לכיבוש. צריך היה איפוא, לפנות את המרחץ ולחזק את חישוקיהן של הניגיות שבתרופפו, והיא שקועה היתה בכל אלה כל כך, עד שבהושיט לה יום אחד שמש בית הפקידות ניר מסומן בגושפסקה, לא נחמה עליו את דעתה, והלכה והניחה אותו על השולחן; ורק אחרי כך, בלכתה אל המנחה, גודע לה מפי בן הגבאי, כי הזמנת בית-דין היא זאת, כי קרואה היא לבוא לבית משפט הגליל, ובבואה לעלות במעלות העזרה, לתוך האוירה המדומדמת, הספוגה אימת ימי דין, חלשה עליה דעתה, ורגע אחד נתערבבו אצלה התחומים בין עניני מעלה ומטה.

לאחר זמן נראה לה כל המאורע הזה כמין שואה, אשר הרת זועה היא בראשיתה ושאתריתה אינה אלא גשם נדבות. בן הגבאי ביאר לה את הכתוב בנוגע לזמן ולמקום, אבל לא יכול להבין מהו הדבר שבשבילו מוזמנת היא לבוא. ואז שאלה את עצמה, במה חטאה שבאים להעמידה לפני כס המשפט. ובסקרה את הימים לאחור, לא ראתה אלא שטח ריק המאפיר באפנה של הכירה שאותה הסיקה יום-יום. אמנם, היא נכשלה לפעמים בהרהורי עצב וגעגועים, אבל האם על כגון זה מעמידים את האדם לפני בית-דין של גליל? ושנתה נדדה בלילות, ובעלה, בראותו היאך פניה הולכים ודלים, מצא הוא הפעם את העצה.

—לכי ותכנסי אל האפתיקר—אמר.

היא העבירה את הסודר מן הראש אל הכתפים ובאה אל האיש מתקין סממני התרופות, וזה המציא אמנם הרוחה ל'בה בהסבירו לה כי לא כנאשמת כי אם בתורת עדה היא נדרשת לבוא. והוא

גם חשב ומצא על פי הלוח את יום הדין, שהוא היום העשרים ושמונה בתשרי, ואז, באין מי שישגיח על משק הבית, נקראה הטוחנת מאושה לבוא, אשה תשישה ונדהמת מרעש הטוחנה, שעלתה בשארית הכוחות במעלה ההר.

—השלום לבהמה?—שאלה.

ואך יצאה בתה לדרך, עמדה לעשות מרחץ כללי לכלי החליבה ואכלה מתוך כך, כדי להפיג צערה. גרגרי קופטה חמוצים כל כך, שרק למראיהם קהו שיני האנשים.

ב. ל. א. ה.

והרבנית נהרה, בינתיים, אל תוך מרחבי העולם.

האופק הכמילובקאי הלך הלוך והתמתח, בגוללו מתחתיו כמו מגילה, יריעות תבל חדשות, כבירות.

היאך נסתחרר ראשה, כשנעתקה ממקומה רכבת, ולקול תרועת בהלה זעה האדמה מתחת ונסוגה לאחור על בתי התחנה, חות הגרפית, העדרים על שפת הגהר ונערי הרועים, העומדים ללא תנועה, כמסומרים, בשיפוע ההר. טחנת-הרות שמאחורי החורשה גפנפה בזרועות העץ שלה וכרעה, גפנפה וכרעה; מבעד לסורגו של איזה גן הבהבה שדרת עצים עם מרפסת מזוגגת בקצה, ילדים פעורי פה רצו בצדי המסילה כמשתוללים, ופרש על סוסו דהר, דהר אחרי שורת הקרונות ולא יכול להדביקם.

כדי שלא לדחוק את רגלי הנוסעים אספה את חבילתה לחיקה, וככה ישבה, מצומצמת ונפעמה, עוטה מעיל קרתנים עם סודר סלסלה על ראשה, כשעיניה גדלות הלובן, הקרועות לרוחה, צופות בעד החלון לאפסי מרחקים.

ביחד עם האחרים נדחקה אחר כך ובאה לבית הנתיבות, ירדה למגרשי העיר, אשר שם נמצאת האכסניה הכמילובקאית, ובשעה המיועדת, למחרת, טפסה בסולמי המדרגות אשר במסדרונות בית-דין הגליל, הראתה בכל קומה את כתב הזמנה שלה

לאנשי העיר, והללו, לאחר שעיינו בו, רמזו לה למכס ולעלות עוד, עוד מדרגות.

כשנמצאת, לבסוף, בחדר המכוסה, ועל פניה עברה, בשמלת המולט המידעית, חנה-גיטל, מלווה משמר של שוטרים, לא תמחה עוד כמעט ורק הרגישה ריפיון ברגליה, כמו בשעה שהרכבת זעה מתחתיה בפעם הראשונה, מבין קני-הרובים הנטוים ראתה את הנערה והנה שבו ופשו כל בהרות הקיץ על פניה, ומכאן הסיקה אישם במעמקה כי גם למשחות לבהרות קיץ אין יציבות בעולם.

לוי שמעה את אשר קראו שם באולם המשפט, כי אז נודע לה, כי בעצם הקיץ הזה, בשלשים ליולי, נעשה מעשה גועז בבית משפחת הפוליאקים.

בליל מוצאי השבת, בשתים אחרי חצות, חדרו נעלמים אל הזירה שבקומה החתומה, פתחו את קופת הברזל והוציאו את כל שטרי הערך ביחד עם התכשיטים.

הגברת הזקנה, שהקיצה עם דמדומי הבוקר, דמחה לשמוע כעין שאון בחדר המשרתת למעלה, וכשקמה ויצאה אל אולם הבית, צמדה פה הקומה ריקה עם שיוור של בר דולק על ידה. השוער, שומר החצר, נעדר באותו לילה מן הבית וכן גם המשרתת מהקומה השניה, אשר בקשה כאילו לצאת ליומים לערי-השדה. הדלת הווצונית נמצאה בלתי נעולה, ונפתחה, כנראה, מלכתחילה על ידי אחד מבני הבית.

חנה-גיטל, מעל ספסל הגאומיט, הקשיבה מתוך מתיחות לכל הסיפור שפרטיו שמעה כבר מפי גברתה ביום האסרה. כשהזכירו את שמה בפעם הראשונה, זקפה את פניה לראות אם אמנם מאמינים השופטים בכל המסופר כאן, וכשהזכירו אותה בפעם השניה, הורידה את ראשה ונתנה את קולה בבכי. בעצם מהלך המשפט עשתה זאת, בתוך האולם זעום הכתלים, אשר ענה בהר מזור כנגדה.

האנשים המווינים עמדו נבוכים משני עברי הספסל, מזה ומזה. בא שוטר בית-הדין ונגע בקלות, באצבעו, בקצה שרוול המולט שלה, אבל היא בכתה מר, בגב כפוף, מעוגל, כאמת שם בעירה, בשעה שגברו מצוקותיה ונעשו קשות מנשוא.

איש במשקפים כהים קרב אליה ואמר כי הוא יהיה לה לפרקליט ומגן, אחר נקראה הרבנית ושאלה אם נכון הוא, שהיא תילה פעם בליל קיץ עם הנערה המשרתת בכביבות עירתה.

—נכון—הודתה האשה, אשר נשבעה להגיד את האמת, —ומתי היה הדבר ?

—בישבת נזמו—אמרה.

כרוקח שם באפתיקה עשה האיש המליץ את חשבון הימים על פי הלוח, ונמצא כי היום השלשים ביולי הוא-הוא שבת נזומה. ואז דיבר עוד הפרקליט במשקפים הכהים, אדם נלבב, שהתמרמר התמרמרות אמת על העול שנעשה לנערה העניה, אשר לקחה לה פעם חופשה ליום כדי ללכת ולטפל באמה החולה.

הוא-הוא שבא גם אחר כך ביחד עם האחרים להוציא את האסירה מאחורי שבכת הברזל, ועמד והסתכל בנפול בת הסנדלר על צווארי הרבנית, האחת מתוך ככי והשניה, כשהיא צוחקת צחוק עליו, מתדבק, שנאזו עד מהרה בכל העומדים מסביב.

בעקב זעועים גדולים כרוכות לפעמים, כידוע, תוצאות רבות ברכה (זכרו את מעינות המרפא שנתגלו אחרי רעידות האדמה). הרבנית, כשיצאה אחרי כל המוראות של אותו יום מבית המשפט, נמצאה בלב הכרך :

בתי מידות מזדמי גגות, חלונות-ראיה מזה ומזה, מרכבות המתרוצצות בלי שנשמע קולן ופנסים שהם קבועים במרומים, בלבנות, ושופעים אור רך, גוסך חלום.

אצל אחד הבניינים, הוא בית הפוליאקים, פרשה ממנה לרגע

חנה־גיטל ורצה לבשר את דבר שחרורה בבית המבשלות שבקומה העליונה, והרבנית, עד שחכתה לה, נשאה את מבטה אל החלונות, ושערה בדמות, שרפרפה שם מאחורי הוילאות, גברת צעירה, אשר נקודה שחורה בגודל גרגר הפרג מאפילה בזון על לחיה.

על יד מגרשי העיר ראו אחר כך השתיים את העריכות המסתוריות באויר מאליהן, ושתי באחת הסוכות מי סודה תוססים, ונתונות עוד לרושם של אלה, מתוך המיה תמוהה בלב, יצאו ונפטרו זו מזו באין אומר לפני בית המלון הכמילובקאי. פה שאלה הרבנית לרחוב הוילבאי, ירדה שמת בפסיעות מהססות, ועד מהרה הניעה לחנות של מיני סדיקית, וכל כמה שהיה זעום בחלון האור, הבחינה מיד את היופי האמתי שהיה מונח שם בדמות של נעלים מרוקמות. מכין המון החפצים המאובקים האירו כנגדה כקשת מכין עננים, וככה אמנם עמדה לפניהן, בסבר של אדיקות על פניה, כמו לפני הקשת בשעה שמתכוונים לברך עליה.

אחר כך באה החנותה ונתנה את כסף מחירן ועמדה והביטה ברחשי תודה אל האישה אשר השיב מעליהן בפיו את האבק לפני חבשו אותן בקופסת הקרטון. בלילה ההוא לנה עוד באכסניה, ולמחרת בבוקר קנתה לה לזמנית סולת וחתיכת נקניק ורשאי, באה לקרון הרכבת ויצאה עד מהרה לדרך. שוב ישבה מצומצמת על יד החלון והביטה אל מרחקי הארץ ההולכים ומפליגים לפניו, אבל הפעם בלי כל נהיה, או עצב בלב, ככל אלה אשר נתגשמו שאיפותיהם ותאות נפשם ניתנה להם.

ודודתי—נתגשמו לה שאיפותיה. היא הלכה ושבה ממסעה, ובתבה שעל ידה, גדולה ככף רגל איש, מונח ומקופל היה זה, שהיה ראש מאוייה, משאת נפשה מאז.

דבר גדול, תאמרו, זוג של נעלי בית, אולם מכל נדודינו אנו בעולם ואחרי כל חפשינו בו, מי מאתנו יתפאר שיצא פעם ממנו ברכוש גדול יותר?